

PAS A INVALIDITA

Příručka informovaného žadatele

1 Co je třeba vědět před podáním žádosti

Invalidní důchod? Co to vlastně je?

Invalidní důchod (ID) je dávka důchodového pojištění, která je určena pro lidi s dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem ovlivňujícím schopnost pracovat nebo se na práci připravovat – tedy tzv. *invaliditou*. V České republice upravuje podobu invalidního důchodu zákon 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění.

Proč o přiznání invalidity žádat?

Někteří lidé s poruchou autistického spektra (PAS) se obtížně prosazují na trhu práce. V systému sociálního zabezpečení představuje invalidita spolu s přiznaným invalidním důchodem stálý příjem kompenzující tyto objektivní potíže. V oblasti zaměstnanosti jsou osoby s přiznanou invaliditou podporovány nepřímo formou finanční motivace pro zaměstnavatele, který osoby se zdravotním postižením zaměstnává.

Myslel jsem, že invalidita je jakýsi “předčasný důchod” pro ty, kdo nemohou pracovat.

S tím nelze úplně souhlasit. Jistě, invalidní důchod lze chápat jako částečnou kompenzaci za snížení schopnosti být výdělečně činný ze zdravotních důvodů. Avšak, status osoby se zdravotním postižením (OZP), který přiznáním invalidity vzniká, má naopak vzhledem k trhu práce integrující účinek. Jednoduše řečeno to znamená, že sehnat práci pro něj bude snazší, než kdyby status OZP neměl.

Jak spolu souvisí invalidní důchod a ta zkratka OZP? Pro jistotu, co je to OZP?

Status osoby se zdravotním postižením (OZP) získá ten, kdo je dle Zákona o zaměstnanosti uznán orgánem sociálního zabezpečení invalidním v I., II., nebo ve III. stupni. Existuje také kategorie osoby zdravotně znevýhodněné (OZZ), což jsou lidé, kteří mohou vykonávat soustavné zaměstnání, ale jejich možnosti jsou omezeny z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu. S tímto statutem se nepojí výplata peněžní částky, ale rovněž z něj plynou výhody pro zaměstnavatele.

O jakých výhodách pro zaměstnavatele mluvíte?

Firmám se OZP zaměstnávat vyplatí. A) Dostávají slevy na dani za zaměstnance. B) Pro firmy nad 25 zaměstnanců představuje zaměstnání člověka s invaliditou nejlepší a nejpřímočařejší způsob, jak plnit tzv. povinný podíl zaměstnávání OZP, respektive vyhnout se tak zbytečným pokutám. C) V neposlední řadě také firmy objevují prostou skutečnost, že lidé se zdravotním postižením odvádějí svou práci dobře, a že jsou k výkonu práce často velmi vysoce motivováni.

Je možné být uznán invalidním, aniž bych dostával invalidní důchod?

Ano, zní to zvláště, ale všechno má svá pravidla. S OZZ se nepojí výplata důchodu, to už jsme si osvětlili. Může se ale stát i to, že je vám přiznána invalidita v jednom ze tří stupňů, získáváte tedy status OZP, ale na výplatu důchodu nemáte nárok.

Jak to? To je absurdní, ne?

Kromě zdravotního stavu se u invalidního důchodu posuzuje doba důchodového pojištění, která je závislá na věku žadatele.

Informaci o vašem nároku na výplatu důchodu vám však nikdo neřekne dopředu. Orgán sociálního zabezpečení rozhodne až na základě výpočtu a všech dodaných podkladů.

Jaké podmínky musím tedy splnit, aby mi byl důchod přiznán?

Musíte splnit podmínku minimální účasti na důchodovém pojištění, která závisí na vašem věku. Tato doba se zjišťuje z období před vznikem invalidity:

od 18 let do 20 let alespoň jeden den (např. 1 den studia na SŠ),

od 20 let do 22 let jeden rok,
od 22 let do 24 let dva roky,
od 24 let do 26 let tři roky,
od 26 let do 28 let pět roků z posledních 10 let
nad 38 let deset roků z posledních 20 let

Dále nesmíte dosáhnout důchodového věku (65 let) a splňovat tak podmínky pro řádný starobní důchod.

Jak se invalidita vůbec posuzuje?

Invaliditu posuzuje lékařská posudková služba (LPS) České správy sociálního zabezpečení (ČSSZ). Je posuzována na základě **poklesu pracovní schopnosti** z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu. Je důležité poznamenat, že zdravotní stav musí být dlouhodobě nepříznivý v důsledku pouze jednoho "hlavního" onemocnění či postižení. Z důvodu dalšího onemocnění či postižení (nebo také náročnosti profese) má posudkový lékař možnost navýšit procentní pokles pracovní schopnosti maximálně o 10 procentních bodů.

V České republice se rozlišují 3 stupně invalidity:

I. stupeň – je přiznán, je-li vyměřen pokles pracovní schopnosti o 35% až 49%.

II. stupeň – je přiznán, je-li vyměřen pokles pracovní schopnosti o 50% až 69%.

III. stupeň – je přiznán, je-li vyměřen pokles pracovní schopnosti o 70% a výše.

Mít přiznanou invaliditu tedy znamená být omezen v pracovní schopnosti minimálně o 35%.

Jaká může být pro představu výše důchodu?

Konečná výše invalidního důchodu se skládá ze dvou částí:

1. Výše základní výměry v roce 2023 činí 4 040 Kč měsíčně.
2. Výše procentní výměry invalidního důchodu se stanoví procentní sazbou z výpočtového základu za každý celý rok doby pojištění a dopočtené doby získané do dosažení důchodového věku, a to v závislosti na stupni invalidity.

Procentní sazba výpočtového základu za každý celý rok doby pojištění činí:

- u invalidního důchodu pro invaliditu **prvního stupně 0,5 %**
- u invalidního důchodu pro invaliditu **druhého stupně 0,75 %**
- u invalidního důchodu pro invaliditu **třetího stupně 1,5 %**

Nejnižší procentní výměra invalidního důchodu je pak ve výši 770 Kč, a to bez ohledu na stupeň invalidity.

Nejnižší možná výše důchodu tak může v roce 2023 v součtu být 4 810 Kč.

Pro ilustraci – průměrná výše vypláceného důchodu v roce 2021 byla:¹

- invalidní důchod pro invaliditu 1. stupně 7 642 Kč
- invalidní důchod pro invaliditu 2. stupně 8 942 Kč
- invalidní důchod pro invaliditu 3. stupně 13 422 Kč

Slyšel jsem o invalidním důchodu z mládí. Co to znamená?

Invalidní důchod z mládí je přiznáván lidem, kterým byla přiznána invalidita 3. stupně s datem vzniku před osmnáctým rokem věku. Je součástí tzv. ochranného výpočtu invalidního důchodu. Ten se používá v případech, kdy člověk před vznikem invalidity neměl žádné příjmy, od kterých by se mohla odvíjet výše jeho invalidního důchodu. Jeho cílem je takového žadatele ochránit před tím, aby v případě přiznání invalidity dostal pouze základní výměru, tedy cca 4 000 Kč/měsíc. Stejný ochranný výpočet důchodu se ale používá i v případech, kdy byla invalidita 3. stupně přiznána žadateli po osmnáctém roku věku, který splnil podmínku důchodového pojištění, ale neměl žádné příjmy, podle kterých by mohla být vypočítána výše důchodu.

Výsledná částka důchodu v těchto dvou případech je úplně stejná a dá se dopředu přesně určit, jaká bude (samozřejmě v případě přiznání). V roce 2023 tato částka činí 14 667 Kč.

Jediný významnější rozdíl mezi ID z mládí a běžným ID 3. stupně je proto v přístupu k podpoře při hledání zaměstnání. Právo pracovat má každý bez výjimky. Lidé s ID z mládí ovšem mají podle České správy sociálního zabezpečení častěji v posudku uvedeno, že jsou schopni výdělečné činnosti za mimořádných podmínek. Mohou se tak registrovat na úřadu práce jako uchazeči o zaměstnání.

¹ Český statistický úřad [online]. 2022 [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vydaje-na-invalidni-duchody-loni-presahly-50-miliard-korun>

Pořád mi vadí to slovo, *invalidita, invalida*.

To chápeme. *Invalidní* znamená v doslovném překladu *neplatný*. Zprv, není jasné *vzhledem k čemu*. Zadrhé, jedná se o významově zatížený termín, jehož užívání spíše stigmatizuje a uvádí do mylných dojmů. Určitě bychom přišli i na lepší slovo než *invalidita*, v komunikaci s úřady nám ale nezbude než se držet platné terminologie.

Raději si to ještě shrnu. Můžu tedy pobírat invalidní důchod a zároveň pracovat?

Ano, zcela určitě. Přiznání invalidity ani pobírání invalidního důchodu v žádném případě nevylučují možnost zaměstnání.

U invalidity I. a II. stupně se práce přímo předpokládá, protože se doba pobírání důchodu nepočítá do doby pojištění pro starobní důchod.

Můžu pracovat i s invaliditou III. stupně?

Ano, samozřejmě. Podstatný rozdíl je ten, že osoba uznaná invalidní ve III. stupni nemá možnost registrovat se jako uchazeč o zaměstnání na Úřadu práce (dále jen ÚP), pojištění je za ni totiž hrazené jak zdravotní, tak důchodové (složka sociálního pojištění).

Můžu s přiznanou invaliditou pracovat na plný úvazek?

Ano. Procentuálně znázorněný pokles pracovní schopnosti se netýká výše pracovního úvazku, ale rozsahu, intenzity a nároku výdělečné činnosti na tělesné, smyslové nebo duševní schopnosti.

A jak je to tedy se sociálním a zdravotním pojištěním?

Zdravotní pojištění je hrazeno státem lidem se všemi stupni invalidity za předpokladu, že k tomu pobírají také důchod samotný.

Sociální pojištění není povinné, je však dobré jej hradit, protože jeho složka, důchodové pojištění, je základní podmínkou pro přiznání starobního důchodu. U sociálního pojištění se však počítá pouze s lidmi s invaliditou 3. stupně. Pokud vám tedy bude přiznána invalidita 1. nebo 2. stupně, je potřeba si pojištění zajistit pracovním poměrem, nebo třeba přímou platbou (cca 2 800 Kč měsíčně).

Když je mi přiznaná invalidita, dostanu automaticky taky průkaz osoby se zdravotním postižením?

Ne, a to už začíná být hodně zamotané, že? Nárok na Průkaz OZP (TP, ZTP, ZTP/P) nemá s řízením o uznání invalidity žádnou souvislost. Žádost se podává i k jiné instituci – místně příslušnému Úřadu práce ČR. Úplně jednoduše řečeno, můžete mít kartičku ZTP a ne být invalidní, stejně tak ale můžete být invalidní a nemít kartičku ZTP; můžete mít oboje najednou, nebo také nic.

2 Jak probíhá samotný proces žádosti

Kde mám o invalidní důchod žádat?

Okresní pracoviště České správy sociálního zabezpečení podle vašeho trvalého bydliště. To se nachází téměř v každém okresním městě. Na kterou pobočku je v případě zájmu nutné se dostavit je možné zjistit z oficiálních stránek ČSSZ: <http://www.cssz.cz/cz/kontakty/krajska-a-okresni-pracoviste/>, objednat se můžete i on-line.

Co potřebuji mít s sebou?

- občanský průkaz
- doklady o studiu (i neukončeném) – **mějte s sebou originály těchto dokumentů (úředník podle nich ověří pravost kopie) nebo rovnou ověřené kopie**
- doklady prokazující doby zaměstnání, popřípadě doby vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání; nejsou-li k dispozici žádné doklady, uvedou se údaje o dobách zaměstnání
- pokud jste vykonávali, doklady o výkonu vojenské služby (civilní služby)
- pokud máte, rodné listy dětí
- kontakt na lékaře, kterého budete do žádosti uvádět (adresa, e-mail, telefon)
- referenti mohou po vás ještě chtít: kontakt na mzdového účetní u současného zaměstnavatele (e-mail i telefon)

Pokud však něco zapomenete, není to velký problém, kromě občanského průkazu můžete vše ostatní dodat i po podání žádosti.

Jak žádost vyplnit?

Žádost s vámi vyplní pracovník úřadu až na místě. Pokud budete mít zájem o výplatu invalidního důchodu na svůj účet, je třeba s sebou přinést vaší bankou potvrzený dokument *Žádost o zařízení výplaty důchodu poukazem na účet v České republice*, který je volně ke stažení: <https://eportal.cssz.cz/web/portal/tiskopisy-zavd>

Na jak dlouhou dobu na úřadě se mám připravit?

Podání žádosti by nemělo přesáhnout 1 hodinu.

Platí se něco?

Ne.

Je možné přijít na úřad s doprovodem?

Ano.

A co když kvůli svému zdravotnímu stavu vůbec nemohu přijít? Může to za mě vyřídit někdo jiný?

Je to možné. Daná osoba k tomu potřebuje váš souhlas (plná moc) a potvrzení od lékaře o vašem zdravotním stavu vzhledem k tomuto úkonu.

Jak dlouho celý proces posuzování invalidity trvá? Co ještě musím udělat?

Je třeba se obrnit a připravit se na to, že celý proces od podání žádosti až po ne/přiznání invalidity a invalidního důchodu je zdlouhavý. Většinou trvá v řádu měsíců, někdy se však řízení může protáhnout i na rok.

Kdo o přiznání/nepřiznání rozhoduje?

O přiznání nebo nepřiznání invalidního důchodu rozhoduje Lékařská posudková služba ČSSZ (LPS). Rozhoduje posudková komise složená z lékařů a to na základě dodaných zpráv o zdravotním stavu (od lékaře, psychiatra, psychologa apod.), ale také čerpá z osobního setkání s žadatelem a jeho subjektivních dojmů. Je tedy dobré být připraven, že si LPS toto setkání vyžádá. O toto setkání lze také LPS požádat, ta žadatele v tom případě nesmí odmítnout.

Co když mi invalidní důchod nepřiznají? Lze výsledek odhadnout předem?

Samozřejmě se může stát, že k přiznání nedojde. Obecně doporučujeme řídit se zásadou „vždy to alespoň zkusit“. Pokud to ale vnímáte jako riziko zbytečné ztráty času a energie, je dobré se poradit s profesionály (praktický lékař, odborný lékař, psycholog, sociální pracovník apod.), kterým věříte a kteří vás znají.

Je dobré si také uvědomit, že existuje rozdíl mezi přiznáním invalidního důchodu a invalidity samotné. Často se stává, že důchod není přiznán pouze z důvodu nedostatečné účasti na důchodovém pojištění. Invalidita samotná ovšem přiznána tímto rozhodnutím být může, zvýhodnění na pracovním trhu tím tedy nijak neopadá.

3 Dostal jsem rozhodnutí, ale...

Co mám dělat, když s rozhodnutím nesouhlasím?

Proti rozhodnutí je vždy možné podat námitky a to do 30 dnů po doručení posudku. V tomto případě je tedy dobré ihned jednat, popřípadě vyhledat pomoc sociálního pracovníka.

Pokud ani námitky nepomohou, je možné podat správní žalobu do 2 měsíců po vydání rozhodnutí. Správní žaloba se podává kmístně příslušnému soudu a pro účely tohoto řízení je navrhovatel zbaven povinnosti v případě prohry zaplatit soudní náklady.

Na jak dlouho rozhodnutí platí?

Rozhodnutí vždy platí na období v rozmezí 6 měsíců až 3 let. Po prvním přiznání pak většinou dochází k přezkoumání po 1 roce, další přezkoumání pak ve většině případů vždy po třech letech.

Co znamená, když jsem uznán invalidním ve III. stupni, a je tam k tomu navíc napsáno, že “není schopen výdělečné činnosti (ani) za zcela mimořádných podmínek”?

Zní to dost děsivě, ale o zákaz pracovat se nejedná. Právo na práci je základní lidské právo garantované Listinou základních práv a svobod ČR. Jsou zaměstnavatelé, kteří se formulky zaleknou, a z tohoto ohledu Vás raději nezaměstnají; jsou ale i tací, a není jich málo, kteří se dovětkem nezabývají vůbec. Správně by měl zaměstnavatel postupovat tak, že Vás vyšle za lékařem zajišťujícím pracovně-lékařskou péči k posouzení zdravotní způsobilosti konat sjednanou práci. Bez ohledu na tuto větu v rozhodnutí může lékař shledat zaměstnance schopným nebo neschopným výdělečné činnosti na té konkrétní pozici. V posledku je to tak na “firemním” lékaři. Ten může stanovit vhodný rozsah pracovního nasazení, aby byla jistota, že danou prací se nebude zdravotní stav zhoršovat. V každém případě je pak zaměstnanec lépe chráněn, např. proti přesčasům, nepravidelným změnám režimu a všemu, co by mu mohlo dělat potíže.

Již dříve jste říkali, že osoba ve 3. stupni invalidity nemá povinnost registrovat se na Úřadě práce. Znamená to ale, že může?

Může, avšak kromě těch osob, které mají v rozhodnutí právě tento ne příliš srozumitelný dodatek – “není schopen výdělečné činnosti (ani) za zcela mimořádných podmínek“. Těmto osobám zákon brání v zařazení do evidence uchazečů o zaměstnání. Daná osoba se může registrovat na ÚP pouze jako **zájemce** o zaměstnání, přičemž rozdíl je ten, že může využít jen omezenou podporu (některé z nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti, např. rekvalifikace); nevztahuje se na něj ale např. podpora v nezaměstnanosti. Jestliže osoba „je schopna výkonu zaměstnání za zcela mimořádných podmínek“, což bývá také častý dovětek rozhodnutí o invaliditě 3. stupně, LPS v pracovní rekomandaci stanoví rozsah těchto podmínek a tato osoba se může stát uchazečem o zaměstnání. Pokud máte rozhodnutí o přiznání invalidity 3. stupně bez dovětku, nic, resp. nikdo by vám v registraci do evidence uchazečů ÚP neměl bránit.

Co přesně se myslí těmi “mimořádnými podmínkami”?

Myslí se jimi zásadní úpravy pracovních podmínek, pořízení a využívání zvláštního vybavení pracoviště, zvláštní úpravy stávajících strojů, nástrojů, používání zvláštních pracovních pomůcek nebo každodenní podpora nebo pomoc na pracovišti formou předčitatelských služeb, tlumočnických služeb nebo pracovní asistence. To více méně citujeme příslušnou vyhláškou.

4

Kam se můžu obrátit pro pomoc a další informace?

Česká správa sociálního zabezpečení

<https://www.cssz.cz/invalidni- Duchod>

<http://www.cssz.cz/cz/kontakty/krajaska-a-okresni-pracoviste/>

Ministerstvo práce a sociálních věcí

<https://www.mpsv.cz/invalidni- Duchody>

Orientační kalkulačka výše invalidního důchodu

<http://www.penize.cz/kalkulacky/invalidni- Duchody>

Poradna NAUTIS

poradna@nautis.cz, +420 778 402 641

<https://nautis.cz/portfolio/cz/poradna>

NAUTIS